

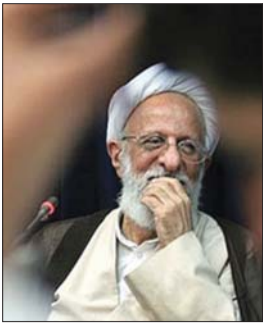
خداحافظی آیت‌الله جوادی

آیت‌الله عبدالله جوادی آملی، جمعه پیش آخرین نماز جمعه را در قم اقامه کرد. وی در سخنان خویش گفت: از تمامی مردم و نمازگزاران که در طول این سال‌ها به آن‌ها زحمت داده‌ام عذرخواهی می‌کنم.
خداحافظی آیت‌الله جوادی آملی بیش از آن‌که غیبتی سیاسی باشد به خاطر مشغله‌های ایشان ارزیابی می‌شود. آیت‌الله جوادی آملی از جمله اساتید عالیرتبه مجتهد حوزه قم است که مرجعیت وی در بین خواص مطرح شده است.
در حال حاضر حجت الاسلام سعیدی، حسینی بوشهری و آیت‌الله امینی و آیت‌الله استادی نماز جمعه را اقامه می‌کنند.

اخلاق سکولاریستی غیر توحیدی است

به گزارش خبرگزاری رسا، آیت‌الله مصباح یزدی در درس اخلاق هفتگی خود با اشاره به این‌که همه ارزش‌های اخلاقی به توحید بازمی‌گردند، ابراز داشت: ارزش‌های اخلاقی اگر روحیه توحیدی نداشته باشد به سکولاریسم بازمی‌خواهد گشت. وی با بیان این‌که بازگشت همه کارها به سوی اراده الهی یکی از معانی توحید افعالی است، گفت: مومن باید بفهمد که همه امور و مدیرات عالم از سوی خداوند است. عضو مجلس خبرگان رهبری در ادامه خاطر‌نشان کرد: زمانی که فرد به این درجه از ایمان برسد از هیچ کس ولو از آمریکا نمی‌ترسد و در مقابل هیچ فردی خضوع ندارد.

دین و حوزه

روزها

زیارت جامعه یادگار امام هادی

سید مرتضی ابطحی

دوران زندگانی امام هادی(ع) و فرزندش امام عسکری(ع)ازسخت‌ترین دوره‌های زندگانی امامان شیعه به شمار می‌رود. متوکل عباسی که سیاست فضایی بسته را بر شیعیان اعمال می‌کرد، برخورد با علویان را تا آن‌جا پیش برد که مرقد امام حسین را شخم زد.(مقاتل الطالبيين /ص ۴۷۸) این فشارها به طور مضاعفی بر دو امام شیعه اعمال شد، به گونه‌ای که امام هادی و امام حسن عسکری بیشتر دوران زندگانی خود را تحت نظر به سر بردند. آن حضرت و فرزند گرامیش امام حسن به عسکریین شهرت یافتند؛ زیرا خلفای بنی‌عباس آن‌ها را از سال ۲۳۳ به سامرا (عسکر) برده و تا آخر عمر پر برکشان در آن‌جا، آن‌ها را تحت نظر قرار دادند. (حیات فکری و سیاسی امامان شیعه/رسول جعفریان/ص۵۰۰)

در دوران زندگی امام هادی بحث های کلامی، از مباحث داغ فکری جامعه مسلمین بود. شیعه که اقلیت منتقد حاکمیت محسوب می‌شد، همیشه تحت فشار قرار داشت، اما امامان شیعه مسوول پاسخ گویی به شبهاتی بودند که علیه شیعه مطرح می‌شد.

محدودیت های سیاسی و اجتماعی حاکم بر این دو امام شیعه باعث اتخاذ سیاست های خاص -از جمله نظام وکلا- برای حفظ حیات شیعه شد. اگر در زمان امام سجاد به خاطر فشارهای حکام، وی حیات فکری شیعه را از راه استفاده از دعا و مناجات ممکن دید، در زمان دو امام دهم و یازدهم این رویه با استفاده از زیارت جریان پیدا کرد.

زیارت جامعه کبیره که یکی از پر محتواترین زیارت های امامان شیعه محسوب می‌شود، از جمله زیارت هایی است که از امام هادی به ما رسیده است. امام هادی در متن این زیارت، اصول دین را به گونه ای در شالوده

یک متن ادبی و نثر مسجع شکل می‌دهد که نمونه آن را در هیچ کدام از زیارت هایی که از امامان شیعه به دست ما رسیده است نمی‌بینیم.

البته محتوای این زیارت موحی از انتقادات را به دنبال داشته است. حجت الاسلام و المسلمین محسن کدیور از جمله کسانی است که متن این زیارت را سازگار با اندیشه شیعه غالی می‌داند و دور از واقعیت تاریخی شیعه حقیقی می‌داند. کدیور در سخنرانی خود در شب ۱۹ رمضان سال ۱۳۸۴ در حسینیه ارشاد چنین گفت: «دعای توسل، دعای فرج، زیارت عاشورا، زیارت جامعه کبیره، دعای ندبه» را از جمله ادعیه و زیاراتی دانست که حامل چنین تفکری هستند. وی معتقد است تصویری که در این سنخ ادعیه و زیارات از امامان شیعه ارائه شده است، مفهومی فرا بشری است. اندیشه ای که توسط غالیان مطرود ائمه ترویج می‌شد. البته سخنان دکتر کدیور را نمی‌توان نقدی روشمند دانست. اهمیت ادعیه در نگاه شیعه بر اساس استنادش به امامان است و بر همین اساس زیارت جامعه یک زیارت مستند است، چرا که سند آن مورد قبول علمای شیعه است. بدون شک پس از پذیرش بحث های حدیثی در مورد این زیارت، نگاه جامع به مفهوم امام از نگاه شیعه بایستی با در نظر گرفتن متن این زیارت باشد.

امام هادی(ع) در زیارت جامعه کبیره خلاصه ای از اعتقادات شیعه را به تصویر می‌کشد. تصویری که در آن توحید، نبوت و امامت به خوبی مشاهده می‌شود. مفهوم شفاعت نیز از دیگر مفاهیمی کلیدی است که در این زیارت مورد اشاره قرار گرفته‌است.

مقتدایی بود. این تشکل در دوران سی ساله پس از انقلاب با اجازه امام خمینی و مراجع تقلید اداره عالیه و سیاستگذاری حوزه‌های علمیه کشور را بر عهده گرفته است. این تشکل معمولا مواضع سیاسی همسویی با جامعه روحانیت مبارز تهران اتخاذ کرده و نقش موثری در معادلات سیاسی کشور ایفا نموده است. نخستین موضع‌گیری مهم جامعه مدرسین در امور مربوط به حوزه و مرجعیت را باید اقدام این تشکل در فروردین ۱۳۶۱ دانست که پس از اعلام خبر “کشف کودتای قطب زاده” با صدور بیانیه‌ای آیت‌الله سید محمد کاظم شریعتمداری را از مرجعیت خلع کرد. هرچند لیست جامعه مدرسین از لیست جامعه روحانیت کامل‌تر و به واقعیت‌های حوزه نزدیک‌تر بود، اما باز هم از چند کاستی بزرگ رنج می‌برد. نام چند نفر از علمای بزرگ قم و نجف که مقلدین قابل توجهی داشته و دارند در فهرست جامعه مدرسین نبود.

مهم‌ترین غایبین این فهرست را باید حضرات آیات عظام سیستانی، منتظری و صانعی دانست. قرار نگرفتن نام آقایان منتظری و صانعی به دلیل اختلافات باسابقه سیاسی و فکری آن‌ها با جامعه مدرسین طبیعی بود. بعدها اعلام شد که نام آیت‌الله سیستانی نیز به دلیل حضور ایشان در خارج از کشور در لیست نیامده است. اما به نظر می‌رسد همان‌گونه که اشاره شد موضع‌گیری آیت‌الله جنئی عضو مشترک جامعهتین درباره دخالت خارجی‌ها در طرح مرجعیت آیت‌الله سیستانی به پشت پرده عدم ذکر نام وی در لیست مراجع جایزالتقلید نزدیک‌تر است. همچنین در زمان صدور این دو بیانیه، علمای بزرگی چون مرحوم آیت‌الله سید باقر سلطانی طباطبائی (پدر زن مرحوم سید احمد خمینی) و مرحوم آیت‌الله العظمی محمدرضا بهاءالدینی در قم حضور داشتند که هیچ‌گاه تمایلی به تصدی مرجعیت از خود نشان ندادند.

آن‌ها که رفتند

اکنون پس از گذشت ۱۵ سال از صدور این دو بیانیه مهم،تفرق از لیست جامعه مدرسین دار فانی را وداع گفته‌اند. آیت‌الله العظمی میرزا جواد تبریزی (۱۳۰۵ – ۱۳۸۵) از بزرگ‌ترین شاگردان مرحوم آیت‌الله خوینی و قطب فقهی دروس عالی حوزه قم شمرده می‌شد. وی که مشی استادش آیت‌الله خوینی را بیش از دیگر فقهای معاصر می‌پسندید، با وجود لهجه شیرین ترکی‌اش از محفل درسی بسیار پررونقی برخوردار بود و در طول نیم قرن تدریس خود شاگردان بسیاری تربیت کرد. وی در سال ۱۳۵۵ سوزی رژیم بعثی دستگیر و از عراق اخراج شد. او سی سال پایانی عمرش را در قم گذراند و به مهم‌ترین استاد ققه دروس عالی حوزه بدل شد.

پس از آیت الله تبریزی، آیت‌الله العظمی محمد فاضل لنکرانی (۱۳۱۰ – ۱۳۸۶) درگذشت. وی که رییس اسبق جامعه مدرسین و از استادان باسابقه فقه و اصول قم بود، از شاگردان برجسته آیت‌الله بروجردی و امام خمینی شمرده می‌شد و به دلیل فعالیت‌های انقلابی‌اش بارها مورد پیگرد ماموران شاه قرار گرفته بود. آیت الله فاضل لنکرانی در سال‌های پایانی عمرش مهم‌ترین مرجع تقلید مدافع جمهوری اسلامی بود و مقلدین فراوانی داشت. او همچنین در ساماندهی امور حوزه علمیه قم در دو دهه نخست جمهوری اسلامی نقش بسیار موثری ایفا کرد.

امسال نیز سومین مرجع مورد تایید جامعه مدرسین درگذشت. آیت‌الله العظمی محمد تقی بهجت (۱۲۹۵ – ۱۳۸۸) را باید پرنفوذترین مرجع تقلید معاصر در میان توده‌های گوناگون جامعه دانست. او که تنها بازمانده شاگردان برجسته میرزای نائینی و مرحوم آیت‌الله غروی اصفهانی بود، علاوه بر تبحر خاص در فقه و اصول، به مراتب بالای اخلاقی و عرفانی نیز شهره بود و محبوبیت زیادی بین طلاب و مردم داشت. تشییع جنازه وی نشان دهنده عمق نفوذش در طبقات گوناگون اجتماع بود.

آن‌ها که هستند

در میان مراجع تقلید کنونی شیعه حضرات آیات سیستانی

قطع برنامه‌های عادی خود خبر وفات آیت‌الله اراکی را اعلام کرد. دولت هاشمی رفسنجانی در سراسر کشور تعطیل عمومی و عزای ملی اعلام کرد. آیت‌الله اراکی چهل روز پایانی عمرش را در بیمارستان شهید رجایی تهران سپری کرد و بیکرش نیز با حضور مقام معظم رهبری و دیگر سران نظام از همین بیمارستان تشییع و پس از اقامه نماز به امامت مرحوم آیت‌الله العظمی بهجت در مسجد یالاسر حرم حضرت معصومه به خاک سپرده شد. کثرت جمعیت در تشییع جنازه قم به حدی بود که ۶ نفر جان خود را از دست دادند. آیت‌الله اراکی آخرین مرجع تقلید شیعه بود که رادیو و تلویزیون ایران در سوگ وی برنامه‌های عادی خود را قطع کرد و دولت نیز در سراسر کشور در سوگش تعطیل عمومی اعلام نمود.

یک روز پس از درگذشت آیت‌الله اراکی جامعه روحانیت مبارز تهران با صدور بیانیه‌ای حضرات آیات خامنه‌ای، فاضل لنکرانی و میرزا جواد تبریزی را به عنوان علمای جایزالتقلید اعلام کرد. در بیانیه این تشکل دینی – سیاسی پایتخت آمده بود: “اسامی آیات عظام و فقهای والاقامی که تقلید از آن بزرگواران جایز و عمل به فتاوی آنان صحیح و میرءالمنه می‌باشد اعلام می‌دارد. . . قابل ذکر است که هر سه نفر از این آیات عظام، بقای تقلید بر مجتهد میت را جایز می‌دانند و آن افرادی که احیانا دسترسی به بخشی از فتاوی مرجع تقلیدشان نداشته باشند می‌توانند طبق فتاوی مجتهد میت مثلا مانند امام خمینی عمل نموده و نگرانی برای عدم انتشار رساله عملیه نداشته باشند.”

گفتنی است که از آن سال تاکنون هنوز رساله عملیه کامل آیت‌الله خامنه‌ای منتشر نشده است. جامعه روحانیت مبارز هنوز هم به دبیرکلی آیت‌الله محمدرضا مهدوی کنی فعالیت می‌کند و هنگام صدور بیانیه فوق، سیاستمداران برجسته‌ای چون هاشمی‌رفسنجانی (رییس جمهور وقت)، حسن روحانی، ناطق نوری (رییس مجلس وقت)، شیخ محمد یزدی (رییس وقت قوه قضائیه)، امامی‌کاشانی و احمد جنئی در آن عضویت داشته‌اند. این تشکل به عنوان مهم‌ترین پایگاه سنتی جناح راست عمل می‌کند و در سال‌های اخیر معمولا از مواضع معتدلی برخوردار بوده است.

یک روز پس از صدور بیانیه جامعه روحانیت، مهم‌ترین و عالی‌ترین تشکل حوزوی کشور نیز با صدور بیانیه‌ای اسامی هفت نفر از علمای کشور را به عنوان مراجع جایزالتقلید اعلام کرد. علاوه بر سه مجتهد مذکور در لیست جامعه روحانیت، نام حضرات آیات عظام محمد تقی بهجت، حسین وحید خراسانی، سید موسی شبیری زنجانی و ناصر مکارم شیرازی در لیست مورد نظر این نهاد عالی حوزوی به چشم می‌خورد. بعدها اعلام شد که اسامی این لیست به ترتیب آرای موافق آن‌ها در جلسه جامعه مدرسین نوشته شده بود.

در بیانیه ۱۱ آذر ماه ۷۳ جامعه مدرسین آمده است: “موضوع مرجعیت از اعظم مسایلی است که نمی‌تواند از مصالح مسلمین و استقلال و عظمت آنان جدا و منفک باشد و یا بدون توجه به دسیسه‌ها و توطئه های کفر و استکبار بر ضد اسلام مورد بررسی و امان نظر قرار گیرد. لذا جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در جلسات متعدد این موضوع را مورد بحث و تبادل نظر قرار داد تا این‌که در جلسه جمعه ۱۱ آذر ۷۳ به این نتیجه رسید که حضرات آیات آقایانی که ذیلا نامشان یاد می‌شود واجد شرایط مرجعیت می‌باشند و تقلید از هر کدام از آنان جایز است. والله العالم”
جامعه مدرسین که تاکنون ریاست علمایی چون مرحوم آیت‌الله العظمی محمد فاضل لنکرانی، مرحوم آیت‌الله علی مشکینی و آیت‌الله محمد یزدی را تجربه کرده است، در زمان صدور این بیانیه تاریخی دارای اعضای مهمی چون حضرات آیات مرحومین علی مشکینی، سید مهدی روحانی، هادی معرفت، احمدی میانجی، آذری قمی و نیز حضرات آیات مؤمن، مصباح یزدی، محمد یزدی، احمد جنئی، راستی کاشانی، علی محقق داماد و

علی اشرف فتحی

داستان یک بیانیه

۳ دهه پس از درگذشت مرحوم آیت‌الله العظمی بروجردی که واپسین مرجع تقلید مطلق العنان شیعه بوده است، عمر نخستین نسل از جانشینان این مرجع بزرگ نیز به سرآمد. از اواخر دهه ۶۰ که شاگردان مهم شیخ عبدالکریم حائری یزدی (موسس حوزه علمیه قم) و مرحوم بروجردی به تدریج یکی پس از دیگری از دنیا رفتند. در فاصله کمتر از یک دهه، حضرات آیات عظام امام خمینی، گلپایگانی، مرعشی نجفی و شریعتمداری در ایران و آیت‌الله العظمی خوینی در نجف رحلت کردند و آیت‌الله العظمی محمد علی اراکی نیز در سن ۱۰۳ سالگی به سر می‌برد و به شدت بیمار بود.

زمرزه اعلام فهرست مراجع تقلید از اوایل پاییز سال ۷۳ در روزنامه‌ها منتشر شد و از جمله روزنامه توقیف شده سلام با انتشار لیست احتمالی مراجع مورد نظر جامعه مدرسین حوزه علمیه قم و جامعه روحانیت مبارز تهران از حضرات آیات عظام مرحوم شیخ محمد تقی بهجت، مرحوم شیخ محمد فاضل لنکرانی و سید موسی شبیری زنجانی به عنوان جانشینان آیت‌الله اراکی نام برد. با افزایش وخامت مزاجی آیت‌الله اراکی و با توجه به سن بسیار بالای این مرجع کهنسال شیعه، رایزنی‌ها برای معرفی مراجع تقلید در قم و تهران شدت گرفت. این نخستین‌بار بود که تشکل‌هایی چون جامعه مدرسین و جامعه روحانیت تصمیم به معرفی لیست مراجع تقلید جایزالتقلید گرفته بودند. تا پیش از آن به دلیل عدم وجود خلأ جدی و مشهور بودن مراجع تقلید وقت، نیازی به بررسی علمای واجد شرایط برای تصدی امر مرجعیت نبود.

طبق مساله سوم رساله‌های توضیح‌المسائل مراجع تقلید نیم قرن اخیر، سه راه برای شناخت مرجع تقلید اعلم وجود دارد: ۱- خود مقلد قادر به شناخت مرجع اعلم باشد. لازمه این امر آن است که وی آشنایی و تسلط زیادی بر علوم حوزوی داشته باشد. ۲- دو عالم عادل اعلم بودن یک مجتهد را تصدیق کنند. ۳- عده ای از علمای مورد اطمینان، مجتهدی را اعلم و شایسته تقلید بدانند.

با استناد به راه سوم مساله مذکور، علمای عضو جامعه مدرسین و جامعه روحانیت تصمیم گرفتند به عنوان مهم‌ترین تشکل‌های حوزوی کشور برای نخستین‌بار بر صورت جدی در این امر دخالت کرده و سرگردانی مقلدین را پایان دهند. اما در نجف اوضاع متفاوتی را شاهد بودیم. پس از رحلت آیت‌الله العظمی سید ابوالقاسم خوینی در تابستان سال ۱۳۷۱ مرحوم آیت‌الله عبدالاعلی سبزواری و آیت‌الله سید علی سیستانی به عنوان مهم‌ترین شاگردان حلقه درسی و فتوایی مرحوم خوینی بر مسند مرجعیت شیعیان تکیه زده بودند و مقلدان مرحوم خوینی به آرای فقهی آن‌ها رجوع می‌کردند. اختلاف دیرینه حوزه نجف با طلاب و روحانیون انقلابی حامی امام خمینی که پیشینه آن به دهه پایانی عمر حکومت پهلوی برمی‌گشت، سبب شد که شاگردان امام با انتقال مرجعیت به نجف و در حاشیه قرار گرفتن حوزه علمیه قم - به عنوان پایگاه انقلاب اسلامی- مخالفت کنند. تندترین موضع را آیت‌الله احمد جنئی (عضو مشترک جامعه مدرسین و جامعه روحانیت) در یکی از خطبه های پاییز ۷۳ نماز جمعه تهران بیان کرد و تلویحا طرح مرجعیت آیت‌الله سیستانی را توطئه انگلیس دانست. این موضع‌گیری جنئی در چند ماه اخیر از سوی مهدی کروبی و محمد خاتمی به عنوان یکی از نقاط ضعف جنئی مطرح شد. روند حوادث به گونه‌ای پیش رفت که با سقوط صدام و هوشمندی آیت‌الله العظمی سیستانی در کنترل اوضاع بحرانی عراق، وی به عنوان مهم‌ترین مرجع تقلید شیعه در سطح جهان مطرح شد و اکنون نیز مقلدان بسیاری در ایران دارد.

آن هفت نفر

از ساعات نخست بامداد چهارشنبه ۹ آذر ۱۳۷۳ صدا و سیما با